

יומן גיטו ווארשה

ביום השנה לפרוץ המלחמה. — בשורות טובות...

מאת הלל זיידמן (ווארשה, כעת פריז)

ידיעות אלו עוברות מבית לבית, מדירה לדירה, מפה לפה. קרואורה של תקיה בתש"כ כת הגיטו, בני אדם מהדיינים על הידיעות. במשרדי (בארכיון הקהלה) מתפתחת שיחה ערה. נזכרים, שבשנת 1937 הוכנסה לפרלמנט האנגלי הצעת דומה לזו, שאמנם גם נתקבלה, אלא שלא אושרה בהקראות הנוסח סוף ולא הוצאה לפועל.

ד"ר יצחק שייפר, האופטימיסטן המוש"ב בע, מנחה את הידיעות מבחינה משפטית (נזכר, שהוא בעצם ד"ר למשפטים) ובא, כמובן, לדי מסקנה, שמבחינה משפטית הענין אין מבוטס ומצדק בהחלט. אח"כ נגש לדון בדבר מבחינה מדינית (נזכר, שהוא גם ציר של הסיים...), ושוב איתה המסקנה: מבחינה מדינית לא זו בלבד שהדבר אפשרי, אלא גם קרוב לודאי. והיא מתחיל להסתיע גם בדוגמאות היסטוריות: תקדימים כאלה כבר היו לעולם. (נזכר, שהוא, סוף סוף, גם היסטוריון). לבסוף מתחיל הוא לדבר כעס קן יהודי (לא שכתו, שהוא גם נשיא ההסתדרות הציונית בפולין...), ומיכיל, שאישים יהודים בעולם לא יסקטו ולא ינחשו, ירעישו עולמות, ובראי כבר הרעישו עולמות — את אמריקה ואנגליה (נשמעים שמות: ווייצמן, ברייטמן, גרינוויץ, גיסו של שייפר ולאסקו), ברנדט ברון, מורנגטוי, סמיואל, הם עוררו את מצפון המעצמות והעמים, והנה התוצאה: הבשורות שנתשרנו זה עתה. הידיעות הן נכונות במאה אחוז!

ולעומתו עונה ד"ר אדמונד שטיין, מנהל הסניגר לחכמת ישראל בווארשה, ודאי, שאנשי המדע היהודים השפיעו על מדינאי אמריקה ואנגליה. הוא מוכיח, שהעולם יודע על המתרחש כאן — והנה הגיב.

— קריאתנו להצלה — אמר ד"ר שטיין — לא נשארה כקול קורא במדבר, העולם האזין לה. עוד יש אנישיות בעולם...

והנה בא יהודה לייב אורליאן, מנהל הסניגר, ב"ת יקב" בקראקוב, ומזכיר פסוק מישעיהו: "ועוד בה עשיריה". החשבון הוא נכון: היה היו בווארשה 450,000 יהודים, עתה נותר החלק העשירי: 45,000.

נזכר אני בפסוק אחר מעמים: "העיר היוצאת אלף תשאר מאה והיוצאת מאה תשאר עשרה לבית ישראל".

אכן, פרופסור בלאבאן ניסה להכניס נעיר מה פסימית-ספקנית לתוך השיחה:

— אינני מאמין — אימר הוא — במצפנו של העולם, מה טיבו של עובר זה — אינני יודע. עכ"פ, אני לא אראה אחרו בהי.

הרב מנחם זמבה מעיר, שבודאי הרבנים הם שפעלו כאן; מכיר הוא הרבה רבנים בעולם, שבידאי לא שקטו ולא נחו והפכו עולמות. הם שהשפיעו בודאי.

ד"ר שייפר אינו שולל את דבריו, אבל נוקב בשמו של הרב הרץ, ראש רבני אג"ג גליהו הוא מזכיר גם את הרב סטיין ווייז.

— מאי נפקא מינה — מפשר בליהם הרב שמשון שטוקהאמר, ובלבד שעושים, סוף סוף, משהו בשבילנו. מי שעושה — תבוא עליו ברכה. אכן — הוא, הרב, בטוח שכולם עושים. כל היהודים חמיהללב עושים. כי — היתכן, שאיזה יהודי בעולם ישב בשקט ויחבק ידיו, ולא יחוש ויפרוץ חומות לשם הצלת שארית המליטה? היתכן?

בנפשי מתעורר מקצועי הישן, מקצוע העתונאי ואני נזכר — רוצה להודיע פרטים (הרי אני רגיל לחטט בארכיונים...) על המי קורי המקור הראשון של הידיעה. ידיעה זו — מהיכן היא באה? אחד אומר לי, ש"בי.בי.סי." (הרדיו הבריטי) שידר אותה. אבל מי שמעה? אני פונה לספק (סמ"ך) פתוחה, פ"א קמיוצה ודגושה) הראשי של ידיעות האלוט, ה' פאסובר, פנקסן-הקהלה. הוא מצביע על המקור: ד"ר ווילייקובסקי, והנה התכרה, שנתחלפו כאן שמות: לא ד"ר ווילייקובסקי, עורך הדיון, אלא ד"ר מילייר קובסקי, הרוסא. אך הלה שולח אותי לאדם שני, השני — לשלישי, עד — עד שהמעגל נסגר.

ובסופו של דבר אינני יודע — ושום אדם אינו יודע — מהיכן באו הבשורות הטובות. לפנות ערב חוזר אני הביתה; במחוי ובלבי — ריקנות. דומה, שזוהי אחת הידיעות, הצ"צות על קרקע, המשאלות החסודות, והגדר לוח והולכות תחת המטר המפרה של התקוות והאשליות, שהן תולדה של חוש השמירה העצמית.

וברדת הערב, כבר כמשו ונבלו כל "הב" שורות הטובות". מעין קקיון דיונה, שבין יום היו ובין יום אבדו, ואנו חוזרים אל הווגטציה האפרה, חסרת-התקוות של עבדים, נתרוששו בעוד תקוה אחת ונתעשרנו בעוד אכזבה אחת...

הערה: בפסוק שהוכרתי כאן מעמים (העיר היוצאת אלף...) השתמשתי אח"כ, כשנסיתי להועיק את דעת הקהל היהודית בעולם ע"י מכתב שעבר את הצנזורה הגרמנית: השתמשתי ברמז הזה (כתבתי: עכ"פ 3.5) כדי להערים על הצנזורה. ר' חי. י. איזו בצירוף ענה לי, שהיא מבין את הרמז, כלומר — שנתתו רק 10% מיהודי ווארשה. (הזכויות שמורות למר זיידמן ול"הבוקר")

יום ג', 1 בספטמבר 1942. — היום מלאי שלש שנים לפרוץ המלחמה. הדי אותה המלחמה מגיעים אלינו כמו מטרק לא יסוער (אותה המלחמה, כלומר: מלחמת העולם נגד גרמניה), דומה, שהדים אלו באים מאיזה עולם בלתי-מציאותי, לא למענו מתנהלת המלחמה, אנו אבודים בין כת ובוין כה. אותנו היא לא תציל ולא תושיע, אנו מרגישים בכידוני האויב, המכוונים נגד חיינו, שני שלישים של הקיר בוך היהודי בוורשה כבר נפלו חללים — והאויב טרם ריחה את צמאנו לדם יהודים. "מה יוצא לי מזה" — אמר לי הסופר העברי מ. צ'ודג'ר, שמישהו ילחוש לי לתוך קברי: היטלר נוצח, אם אני לא אראה זאת בעיני? אני הלא אובד בינתיים... נזכר אני ביום פרוץ המלחמה בשנת 1939, מובן, שהורגשה חרדה, סחד מפני הפצצות, אבל אז האמנתי אמונה שלמה, שנתגבר גם על סופה עולמית זו, כשם שהתגברנו על כמה סופות שקדמו לה. — ואנו נצא ממנה מחזקים, משוחררים מן הגלות, וכפי שהאמנתי בכל לבי — נזכה למדינה יהודית. סוף סוף תהיה לנו מולדת, מולדת משלנו.

ועכשיו? האם עוד תקיים שאיפתנו בזמן מן הזמנים? האם הדבר עדיין בגדר האס"רות? לאחר שהיהדות הפולנית, המרכז הכביר, אוצר-כחותינו הגדול, הרבה ומוחרבת? "ארץ כי תחרב, יבואו בניה ויבנוה, עם כי יחרב מי יבנהו?" — נזכר אני בדבריו של אחד העם.

בשעה 11½ בלילה — אזעקה. זה זמן לא היו לנו אזעקות — מאז ספטמבר 1939. הפצצות נופלות בנו אחר זה, בקרבת מקום. הקירות רועדים, זוגיות נופלות מן החלונות, אך ראה זה פלא: אין סחד בלבנו. אף קורטוב של סחד אין. להפך: הרגשה נעימה מת עוררת בלבנו. תקוה סתומה מתעוררת בני ש. כל אחד חושב: הלאו והפצצות תפולנה ותפולנה, שיספו הכל — שנספה גם אנו — אבל שגם רוצחינו יאבדו. הרי הפ"צות אינן יודעות, מה זה "סלקציה" והפ"ליה... הרי לא תבחרנה ביהודים דוקא... והפצצות נופלות ונופלות... אילו נפעו לפחות ב"פולגות-השמה" אחת... ואולי — מי יודע — אולי הן שולחו במיוחד — להגן עלינו ולהצילנו — לשחרר אותנו מן יתן, והפצצות תפולנה למכביר — רבוננו של עולם, שלח בהם את חצי זעמך ועברתך.

פסקי תהלים מצלצלים באוזני: "ד' הט שמים ותרד, גע בהרים ויעשנו, ברוק ברק ותפיצם, שלך חציך ותהמם, שצני והצילני מיד בני נכר..."

אף אחד מאתנו אינו מרגיש אף קורטוב של סחד, ורק משאלה אחת ישנה בלב: שהפצצות תפולנה, תאבדנה ותשמדנה את הכל...

הפצצות נפלו מחוץ לחומות הגיטו, וגם בגיטו. ברח' פאוויה, בבית ברחוב דוילגה 7, בבית הכנסת "מוריה", פרצו דלקות שכו"בו, כל קרבנות בנפש לא היו בגיטו.

יום ד', 2 בספטמבר. — התעוררות הרוחות בגיטו. יום טוב לנו היום — בשורות טובות באו. מהיכן? ממי? אין איש יודע. אבל שום אדם אינו מטיל ספק בדבר: הכל "יודעים"...

— אמריקה תכיר בכל היהודים ששרדו בגיטו ווארשה בתור אזרחים אמריקאים (אחרים מפליגים בבשורה: בכל היהודים ששרדו בפולין).

— אנגליה הכירה בכל יהודי פולין בתור אזרחים ארצישראליים.

— בקרוב תצא לפועל החלפת יהודי פולין בנוצרים הנמצאים באמריקה ובאנגליה.

— היום הכריז הנשיא רוזבלט, שהוא מתרה בגרמנים על שהם משמידים את יהודי פולין. הגרמנים באמריקה יהיו אחראים לגורלם של היהודים שנתרו בפולין.

ובסופו של דבר אינני יודע — ושום אדם אינו יודע — מהיכן באו הבשורות הטובות. לפנות ערב חוזר אני הביתה; במחוי ובלבי — ריקנות. דומה, שזוהי אחת הידיעות, הצ"צות על קרקע, המשאלות החסודות, והגדר לוח והולכות תחת המטר המפרה של התקוות והאשליות, שהן תולדה של חוש השמירה העצמית.

וברדת הערב, כבר כמשו ונבלו כל "הב" שורות הטובות". מעין קקיון דיונה, שבין יום היו ובין יום אבדו, ואנו חוזרים אל הווגטציה האפרה, חסרת-התקוות של עבדים, נתרוששו בעוד תקוה אחת ונתעשרנו בעוד אכזבה אחת...

הערה: בפסוק שהוכרתי כאן מעמים (העיר היוצאת אלף...) השתמשתי אח"כ, כשנסיתי להועיק את דעת הקהל היהודית בעולם ע"י מכתב שעבר את הצנזורה הגרמנית: השתמשתי ברמז הזה (כתבתי: עכ"פ 3.5) כדי להערים על הצנזורה. ר' חי. י. איזו בצירוף ענה לי, שהיא מבין את הרמז, כלומר — שנתתו רק 10% מיהודי ווארשה. (הזכויות שמורות למר זיידמן ול"הבוקר")